

II MIĘDZYNARODOWY KONGRES BULGARYSTYKI W SOFII
(23 MAJA—3 CZERWCA 1986 R.)

Bulgaria, jak mało który kraj na świecie, przywiązuje ogromną wagę do badań nad swą historią, językiem i kulturą, prowadzonych za granicą. Zainteresowanie Bułgarów jak najpełniejszym rozwojem bułgarystyki w innych krajach znajduje przede wszystkim wyraz w funkcjonowaniu Centrum Bułgarystyki — unikalnej placówki, powołanej przed kilkunastu laty w ramach Bułgarskiej Akademii Nauk, której celem jest m.in. udzielanie pomocy cudzoziemcom zajmującym się naukowo Bułgarią w najróżniejszych aspektach. Zakres działania owej instytucji obejmuje m.in. takie formy, jak: organizowanie staży naukowych w Bułgarii, przysyłanie odpowiednich książek i czasopism czy wydawnictw informacyjnych.

Jednym z kierunków działalności Centrum Bułgarystyki jest też regularne (co pięć lat) organizowanie kongresów bułgarystycznych, które niewątpliwie stanowią najbardziej spektakularny przejaw dążenia Bułgarii do zaznaczenia w świecie swej obecności na płaszczyźnie naukowej. Urządzane są one bowiem z wielkim rozmachem, w uroczystej oprawie, na co składają się w szczególności takie elementy, jak osobisty patronat przewodniczącego Rady Państwa i sekretarza generalnego Bułgarskiej Partii Komunistycznej, Todora Żiwkowa, udział w ceremonii otwarcia i zamknięcia kongresu przedstawicieli wysokiego szczebla władz partyjno-państwowych i akademickich, oddanie do dyspozycji uczestników kongresu gmachów państwowych, zarezerwowanych dla najwyższej rangi wydarzeń politycznych, wydanie przez Todora Żiwkowa bankietu pożegnalnego na cześć zagranicznych bułgarystów w rezydencji państwowej „Bojana”, czy też wreszcie nadanie ogromnego rozgłosu tej imprezie w bułgarskich środkach masowej informacji. Świadectwem znaczenia, jakie władze bułgarskie przywiązują do kongresów bułgarystyki, jest także zaproszenie do udziału kilkuset specjalistów z kraju i z zagranicy oraz zapewnienie tym ostatnim luksusowych warunków pobytu i wypoczynku (pierwszorzędny hotel, wysokie diety, bogaty program kulturalny i rekreacyjny itd.).

U podłoża wszystkich tych starań ze strony gospodarzy bułgarskich legły — jak można sądzić — nie tylko cele służące nawiązywaniu osobistych kontaktów specjalistów z Bułgarią i z zagranicą, wzajemnemu poznawaniu się autorów książek i artykułów, bezpośredniej wymianie poglądów i doświadczeń badawczych oraz informowaniu się o najbliższych planach naukowych, lecz również — a może przede wszystkim — odpowiedniemu zaakcentowaniu swej obecności na forum międzynarodowym. Wydaje się bowiem, że ta silna potrzeba Bułgarów godnego zaprezentowania dorobku swojej i obcej nauki w dziedzinach bułgarskiej historii, języka, literatury i sztuki a jednocześnie ukazania przedstawicielom licznych krajów świata osiągnięć w życiu społeczno-gospodarczym Bułgarii stanowi zasadniczy bodziec organizowania przez bułgarskie władze tego rodzaju spektakularnych imprez naukowych, niezwykle przecież kosztownych i pracochłonnych. Czyż jednak wypada mówić o kosztach, gdy w grę wchodzi sprawa zaprezentowania bułgarystyki jako istotnej i wymiernej części bogactwa nauki i kultury europejskiej i światowej, a ipso facto potwierdzenia swej tożsamości narodowej i podbudowania swego autorytetu wśród innych nacji świata?

Bezpośrednim asumptem do zorganizowania w Sofii w 1981 r. I Międzynarodowego Kongresu Bułgarystyki była zapewne 1300 rocznica powstania państwa bułgarskiego, stanowiąca zarazem ramową tematykę tej imprezy. Na tym ogromnym forum międzynarodowym wystąpiło wówczas ponad 1000 bułgarystów z ok. 50 krajów świata. Obecny II Międzynarodowy Kongres Bułgarystyki obejmował swym zakresem tematycznym jeszcze szerszą problematykę: „Bułgaria w przeszłości i dziś. Język, historia i kultura”, a liczba uczestników w porównaniu do I Kongresu wzrosła prawie o połowę; w sumie w Sofii zgromadziło się ok. 1500 specjalistów, wśród których 550 osób przyjechało z blisko 60 krajów. Zwracał uwagę liczny udział pracowników nauki z ZSRR (ok. 60 osób), Polski (ok. 40 osób) i pozostałych krajów wspólnoty socjalistycznej, choć trzeba też odnotować stosunkowo słabą frekwencję przedstawicieli państw bałkańskich, co dotyczyło szczególnie historyków z Jugosławii i Turcji. Nie zabrakło natomiast reprezentantów prawie wszystkich krajów Europy Zachodniej i Skandynawii, a także państw innych kontynentów: Japonii, Meksyku, Kanady, USA, Kuby, Argentyny, Maroka, Jemenu czy Nowej Zelandii. Bułgarystkę gospodarzy reprezentowało ok. 900 pracowników nauki. Warto podkreślić także wśród uczestników kongresu obecność wielu młodych specjalistów (ponad 80 osób), co wskazuje na stały wzrost zainteresowania tą dziedziną nauki.

Dnia 25 maja, w urządzonym z przepychem Pałacu Kultury Narodowej, nastąpiło uroczyste otwarcie obrad kongresu, które zresztą odbywały się tam do końca. Po oficjalnych przemówieniach powitalnych (odczytanie listu Todora Żiwkowa do uczestników oraz wystąpienie prezesa BAN, akademika Angела Balewskiego) rozpoczęły się posiedzenia plenarne, podczas których wybitni bułgaryści z Bułgarii i zagranicy wygłosili swe wykłady. Treść ich — zgodnie z tematyką kongresu — dotyczyła języka, literatury i historii Bułgarii (głównie epoki odrodzenia narodowego XV—XIX w.). Właściwe obrady odbywały się w ciągu pięciu dni, tj. od 26 do 30 maja. Referaty uczestników w zależności od tematyki i okresu prezentowane były w sześciu sekcjach (język, historia, literatura, historia nauki, kultura i sztuka oraz Bułgaria współczesna), z których każda — wedle kryterium chronologii lub przedmiotu — dzieliła się na kilka podsekcji. Ponadto w ramach kongresu zorganizowano sympozjum poświęcone dziełu św. św. Cyryla i Metodego, z racji ubiegłorocznego jubileuszu 1100-lecia przybycia tych uczonych na ziemię bułgarskie, posiedzenie okrągłego stołu na temat stanu badań i perspektyw rozwoju bułgarystyki w poszczególnych krajach, reprezentowanych na scjijskiej imprezie, oraz kolokwium młodych bułgarystów.

Ze względu na profil naszego rocznika należałoby skoncentrować się na obradach głównie dwóch podsekcji, należących do sekcji historycznej, a mianowicie „Bułgaria po wyzwoleniu 1878 r.” oraz „Bułgaria w okresie socjalizmu (po 1944 r.)”, chociaż trudno pominąć niektóre referaty, dotyczące wcześniejszych epok w historii państwa bułgarskiego, jeśli treść ich prezentowała interesujące tezy. Trzeba jednak zaznaczyć, iż bogactwo przedstawianej tematyki, jak też nierzadko brak — pomimo widocznych starań organizatorów — jedności tematycznej referatów przewidzianych na dane posiedzenie narzucały konieczność dokonywania trudnych wyborów. Kryło to w sobie często ryzyko utraty korzyści naukowych, albowiem rezygnacja z wysłuchania jednego tekstu i udziału w ewentualnej nad nim dyskusji na rzecz innego wystąpienia odbywała się przeważnie na podstawie li tylko tytułu referatu, a to kryterium okazywało się nieraz zawodne. Wszystko to sprawiło, że niniejsze sprawozdanie nie jest i nie może być dokładną relacją z wszystkich, czy nawet z większości wystąpień we wskazanych wyżej podsekcjach, lecz ogranicza się jedynie do przedstawienia głównych tez kilku najciekawszych referatów i kierunków dyskusji nad niektórymi z nich.

Ogólnie biorąc za najbardziej interesujące można uznać te referaty, które dotyczyły kwestii narodowościowych oraz — wiążącej się z nimi zresztą — proble-

matyki miejsca i roli Bułgarii na Bałkanach i w Europie w latach międzywojennych. Wystąpienia te cieszyły się najliczniejszym audytorium i wywoływały najbardziej ożywione dyskusje. W szczególności trzeba tu odnotować referat prof. Petyra Petrowa poświęcony etapom odradzania się narodu bułgarskiego. Korzeni tego procesu autor upatruje w epoce niewoli osmańskiej, a wyzwolenie w 1878 r. zamyka — jego zdaniem — pierwszy etap. Drugi etap odradzania się nacji bułgarskiej — jak twierdzi Petrow — wyznaczają lata 1878—1944, a ostatni, trzeci etap rozpoczął się wraz z nastaniem epoki socjalizmu w Bułgarii. Na szczególną uwagę w powyższym referacie zasługuje teza, że ludność wyznająca mahometanizm w Bułgarii bynajmniej nie wywodzi się z Turków, lecz z zislamizowanych Bułgarów. Do identycznej konstatacji doszło także dwoje innych historyków bułgarskich, a mianowicie prof. Straszimir Dimitrow w referacie *Geneza miejskiej raji muzułmańskiej na Bałkanach XV—XVI w.* oraz starszy pracownik naukowy Elena Grozdanowa w referacie *Problemy rozwoju demograficznego narodowości bułgarskiej w XVII w.*, którzy powołując się na przekazy osmańskie argumentowali, że islamizacja na ziemiach bułgarskich rozpoczęła się jeszcze w końcu XIV w. i była kontynuowana w silnym stopniu w XV—XVI w., w związku z czym proces ten właśnie, a nie kolonizacja, stanowił główne źródło wzrostu elementu muzułmańskiego w Bułgarii, a ipso facto powodował nieuchronnie zmniejszenie się liczby ludności chrześcijańskiej. Powyższą tezę potwierdziła również badaczka bułgarska Paunka Gozczewa w referacie *Midchat pasza i kwestia bułgarska*, dowodząc, że ten polityk turecki twierdził, iż większość muzułmanów w Bułgarii to miejscowi ludzie, Bułgarzy, a nie przybysze z innych terenów.

Wydaje się, że powyższe wywody należy oceniać nie tylko w kontekście ich wartości historycznej, ale także na płaszczyźnie politycznej w charakterze podbudowy naukowej głoszonej aktualnie tezy o zawartości i jednolitości narodu bułgarskiego.

Interesujący, choć może zbyt idealistycznie potraktowany obraz Bułgara w średniowieczu nakreślił w swym referacie akademik Dymitr Angelow. Analiza różnorodnych aspektów życia i cech charakterologicznych populacji bułgarskiej w tej epoce została podsumowana konkluzją Autora, że najbardziej typowym portretem Bułgara średniowiecznego był wizerunek pracowitego rolnika, pełnego miłości pokoju i życia, dążenia do prawdy, co — jak Angelow silnie podkreślił — pozwalało mu mieć, wbrew panującemu „światopoglądowi cerkiewno-religijnemu, bardziej realistyczne spojrzenie na rzeczywistość. Warto dodać, że wyżej wspomniane wystąpienia naukowców bułgarskich zostały przyjęte przez salę z pełną aprobatą, a dyskusja, która się po nich wywiązała, posiadała wyłącznie charakter akceptująco-uzupełniający.

Znacznie większych emocji dostarczyły natomiast wystąpienia dotyczące problemu macedońskiego. Jednym z nich był referat młodego historyka z Berlina Zachodniego, Stefana Tröebsta, poświęcony roli Wewnętrznej Macedońskiej Organizacji Rewolucyjnej (WMRO) w polityce międzynarodowej drugiej połowy lat dwudziestych. Powołując się na bogaty materiał źródłowy, pochodzący z archiwów zachodniemieckich, włoskich i brytyjskich, Autor stwierdził, że WMRO w rozpatrywanym przez niego okresie spełniała funkcję państwa w państwie, a nawet czegoś więcej, niejako „nadpaństwa” w stosunku do aparatu władzy państwowej w Bułgarii. W konsekwencji tego stanu rzeczy — dowodził Tröebst — WMRO była silnym, niezależnym czynnikiem, mającym wpływ nie tylko na życie wewnątrzpolityczne Bułgarii i jej politykę zagraniczną, a zwłaszcza relacje z Jugosławią, lecz także ogólnie na stosunki międzynarodowe na Bałkanach. Z drugiej strony jednak — zdaniem zachodniobierlińskiego historyka — mocarstwa europejskie w zależności od celów swej polityki w tym regionie Europy wykorzystywały WMRO w charakterze narzędzia nacisku. Konstatacje powyższe Tröebsta nie zostały zakwestionowane przez słuchaczy, natomiast krytyka pod jego adresem dotyczyła

posługiwania się „błędną z punktu widzenia naukowego kategorią naród macedoński”, co — według historyków bułgarskich — ma miejsce w publikacjach tego bułgarysty.

Do problematyki macedońskiej nawiązał też profesor bułgarski, Dobrin Miczew, którego referat *Piryński kraj w stosunkach bułgarsko-jugosłowiańskich* bez przesady zgromadził chyba komplet publiczności. Oświadczając na wstępie, że problem macedoński leży w centrum bułgarskiej problematyki narodowościowej, Miczew przypomniał tło historyczne zagadnienia, m.in. fakt, że w wyniku I wojny bałkańskiej w 1912 r. wojska bułgarskie wyzwoliły okręg piryński w Macedonii, który odtąd stał się nierozłączną częścią państwa bułgarskiego. Przez wszystkie te lata aż po dzień dzisiejszy — podkreślił z naciskiem historyk bułgarski — większość ludności słowiańskiej w Macedonii była i jest Bułgarami, lecz w niektórych okresach strona bułgarska, pod naciskiem różnorodnych czynników zewnętrznych, zmuszona była pójść na ustępstwa w tym pryncypialnym stanowisku i przyjąć tezę Komunistycznej Partii Jugosławii i Kominternu, że Bułgarzy w Macedonii przekształcili się w nową nację, tzw. naród macedoński. Miczew jednoznacznie określił to jako poważny błąd Bułgarii, co zostało przez salę przyjęte z całkowitą aprobatą.

Interesujące dane, mieszczące się w omawianym nurcie narodowościowym, zawierał też referat Bułgarki, Bojki Wasilewej, pt. *Zewnętrzne migracje — fenomen polityczny i demograficzny*. Fakty i dane statystyczne przytoczone przez Autorkę dotyczyły zarówno sprawy przesiedleń Bułgarów z Macedonii Wardarskiej i Czechołowacji, jak i Greków (w okresie wojny domowej w Grecji) do Bułgarii, Żydów do Izraela czy Ormian do ZSRR. Szerokie tło historyczne i polityczne pozwoliło Wasilewej na wyjaśnienie genezy, przebiegu i skutków owych procesów po II wojnie światowej w Bułgarii, chociaż nie zawsze dało odpowiedź na pytania zasadnicze, jakie nieodparcie rodzą się w trakcie prezentowania tak kontrowersyjnego materiału.

Drugim nurtem tematycznym, który zasługuje na uwagę, było — jak wspomniano wyżej — położenie międzynarodowe i polityka zagraniczna Bułgarii w okresie międzywojennym. Warto tu odnotować trzy referaty: profesora Wiesława Balceraka *Miejsce Bułgarii w polityce mocarstw 1919—1939*, radzieckiego profesora Dawida Mielcera *Stosunki radziecko-bułgarskie i problem bezpieczeństwa Europy Południowo-Wschodniej 1934—1939* oraz profesora bułgarskiego Krystio Manczewa, który przedstawił rolę parlamentów w Bułgarii i w Jugosławii w kluczowych sprawach dotyczących ich wzajemnych stosunków. Profesor Balcerak w swym wystąpieniu, ukazując sprzeczności interesów mocarstw na Bałkanach, podkreślił, że okoliczność ta stwarzała dla Bułgarii szansę wygrywania tych kontrowersji na swoją korzyść, co było szczególnie istotne dla tego kraju po traktacie w Neuilly. Uwikłana bowiem w spory z sąsiadami, wyniszczona ekonomicznie i prawie całkowicie zdemilitaryzowana Bułgaria poszukiwała pilnie możliwości wyjścia z izolacji międzynarodowej i uzyskania rewizji niesprawiedliwych klauzul traktatowych. Na tle skomplikowanej sytuacji politycznej na Bałkanach i w Europie Balcerak przedstawił ewolucję bułgarskiej polityki zagranicznej z pozycji bierności i wyczekiwania w latach dwudziestych poprzez coraz większą aktywność, zmierzającą głównie do rozerwania pierścienia okrążającego Bułgarię przez Ententę Bałkańską, aż do zbliżenia Sofii z Berlinem w przededniu II wojny światowej. Autor trafnie skonstatował, że postawienie przez Bułgarię na kartę niemiecką było w ówczesnych realiach praktycznie nie do uniknięcia. Z jednej strony bowiem implikowane było to ekonomiczną i polityczną ekspansją Trzeciej Rzeszy na Bałkanach, z drugiej zaś obietnicami poparcia rewizjonistycznych dążeń Sofii do obalenia postanowień terytorialnych traktatu w Neuilly; mocarstwa zachodnie broniąc ładu wersalskiego niczego nie mogły zaproponować Bułgarom w zakresie zmiany status quo, ani nawet zagwarantować im bezpieczeństwa. W tych warunkach — zdaniem Bal-

ceraka — tuż przed agresją Hitlera na ZSRR Bułgaria celem uniknięcia agresji niemieckiej widziała się zmuszona podpisać sojusz z osią.

Z wywodami Balceraka polemizował referat profesora Mielcera, który m.in. wskazywał na istnienie możliwości uniknięcia przez Sofię związku z Berlinem poprzez przyjęcie przez bułgarskie koła rządzące pokojowych ofert Moskwy w przededniu wybuchu II wojny światowej. Konstatacja ta wywołała ożywioną dyskusję, w której podkreślano, iż z uwagi na programowy antykomunizm cara i rządu bułgarskiego, a także opozycji burżuazyjnej zorientowanej na państwa zachodnie, mowy być nie mogło o porozumieniu ze Związkiem Radzieckim, a zresztą po podpisaniu w 1939 r. paktu Ribbentrop—Mołotow oferty radzieckie zdaniem bułgarskich przywódców były wątpliwe.

Z kolei profesor Manczew zaprezentował interesujący przyczynek do kwestii stosunków bułgarsko-jugosłowiańskich w latach międzywojennych. W centrum swych rozważań Autor postawił debatę parlamentarną w bułgarskim Zgromadzeniu Narodowym i w jugosłowiańskiej Skupszynie, dotyczącą zawarcia bułgarsko-jugosłowiańskiego paktu o wieczystej przyjaźni z 1937 r. Na podstawie przytoczonego materiału źródłowego Manczew uwypuklił różnice istniejące w ocenie tego układu przez Bułgarów i Jugosłowian. Dla tych ostatnich — zdaniem Autora — porozumienie z Bułgarią było „szczęśliwym uzupełnieniem” regionalnych paktów, w których Jugosławia uczestniczyła, i oznaczało zgodę Sofii na terytorialny status quo oraz rezygnację z obrony praw mniejszości bułgarskiej w Macedonii Wardarskiej. Tymczasem strona bułgarska traktowała pakt ze swym zachodnim sąsiadem jako posunięcie podyktowane koniecznością chwili, celem rozluźnienia związku sygnatariuszy paktu bałkańskiego i przemilczanie sprawy spornych ziem czy praw mniejszości bułgarskiej, było li tylko kwestią taktyki, nie mającą nic wspólnego z rzeczywistym wyrzeczeniem się Bułgarii swych pretensji do Jugosławii.

Te i inne referaty, których pisząca te słowa nie była w stanie bezpośrednio wysłuchać, postawiły szereg kwestii niedostatecznie wyświetlonych przez naukę oraz wytyczyły nowe kierunki penetracji naukowej. Na koniec warto wymienić przynajmniej tytuły referatów polskich historyków: profesora Sławomira Kalemki *Polska prasa o wydarzeniach na Bałkanach 1885—1886*, docenta Adama Koseskiego *Prawidłowości i cechy swoiste budownictwa socjalizmu w Polsce i Bułgarii*, docenta Aleksandra Naumowa *Bułgarystyka w Polsce*, doktora Jerzego Jackowicza *Stosunki bułgarsko-polskie po II wojnie światowej*, magistra Stanisława Krzepakowskiego *Bułgarzy i bułgarski problem w polskiej myśli społeczno-politycznej w kraju i na emigracji w XIX w.*, magistra Jana Rodzima *Dyplomacja Polski i Bułgarii wobec podpisania paktu bałkańskiego 1934 r.* oraz niżej podpisanej pt. *Granica bułgarsko-grecka po I i po II wojnie światowej 1919 r. i 1946 r.*

W sumie obrady II Międzynarodowego Kongresu Bułgarystyki pozwoliły na bezpośrednie nawiązanie kontaktów i wymianę poglądów oraz doświadczeń bułgarystów z różnych krajów, a tym samym wniosły konkretny wkład w sprawę rozwoju i popularyzacji wiedzy o Bułgarii.

Elżbieta Znamierowska-Rakk

POSIEDZENIE NAUKOWE: „PROFESOR LUDWIK BAZYŁOW,
DR HONORIS CAUSA UNIWERSYTETU MOSKIEWSKIEGO.
ZYCIE — DZIAŁALNOŚĆ — TWÓRCZOŚĆ”

Posiedzenie, które zgromadziło uczniów, współpracowników i czytelników prac profesora Bazyłowa, zostało zorganizowane 14 kwietnia w Warszawie przez Komitet Słowianoznawstwa PAN i Dom Radzieckiej Nauki i Kultury.

Posiedzenie otworzył profesor Marian Jakóbiec. Przedstawił drogę życiową profesora Ludwika Bazyłowa z lwowskiej rodziny robotniczej do uniwersyteckiej katedry. Na tej drodze dał się poznać nie tylko jako autor dzieł, które weszły do kanonu polskiej historiografii, ale także jako człowiek z wielką pogodą ducha, ciętym dowcipem, ceniący autentyczne wartości w pracy i życiu.

Pierwszy referat zaprezentował Ludwika Bazyłowa jako twórcę historycznych syntez naukowych. Jego autor, profesor Mieczysław Tanty, stwierdził, iż właśnie w tej dziedzinie zawiera się najważniejszy dorobek Bazyłowa, szczególnie w zakresie dziejów Rosji. W nich najwyraźniej przejawiały się cechy uczonego — badacza dziejów, rasowego historyka, władającego znakomitym warsztatem, prezentującego samodzielną myśl, odpcrnegu na schematy i obiegowe opinie, odważnie walczącego z utrwalonymi i rodzącymi się mitami.

Drugi referent, doc. dr hab. Leszek Jaśkiewicz, dał analizę dorobku profesora Bazyłowa w zakresie historii politycznej Rosji — działu, który on sam darzył największym zainteresowaniem. Pełne pasji, pisane piękną polszczyzną prace prezentują wszechstronnie dzieje Rosji, szczególnie XIX i XX w. Wszechstronność ta była przede wszystkim efektem dostrzegania przez ich autora roli i znaczenia innych poza robotniczym, postępowych rosyjskich ruchów społecznych. Kolejno wydawane prace o dziejach Rosji dawały też profesorowi Bazyłowowi legitymację na napisanie syntez historycznych.

Prof. dr Zygmunt Łukawski zajął się jeszcze innym wątkiem twórczości Ludwika Bazyłowa — poświęconym dziejom Syberii i Mongolii. Książki z tego zakresu, powstałe niejako „przy okazji” prezentujących historię Rosji, były jednakże ich nieodłącznym elementem. Tak wszechstronny badacz, jakim był Bazyłow, nie mógł bowiem nie zainteresować się wschodnimi aspektami polityki imperium rosyjskiego. Profesor Łukawski w podsumowaniu stwierdził, iż zarówno prace o historii Mongolii, jak i Syberii stanowiły swego rodzaju odpowiedź ich autora na zarzuty, że historia kończy się dla niego na roku 1917, że rok ten stanowi jakąś trudną do przekroczenia psychiczną granicę.

Następny referent, doc. dr hab. Jan Sobczak, podjął ten ostatni wątek, prezentując pisarstwo historyczne Ludwika Bazyłowa o ruchu robotniczym. W swych pracach z historii Rosji jak i historii powszechnej poświęcił mu wiele uwagi. Nie traktował jednakże ruchu robotniczego jako zjawiska wyabstrahowanego, godnego wyłącznie hagiografii, ale pisał o nim jako o organicznej części procesu historycznego.

Wiele dla popularyzacji historii tego ruchu zrobił profesor Bazyłow w swej działalności pozapisarskiej, jako uczestnik zebrań naukowych, konsultant i członek zespołów redakcyjnych, a także jako przewodniczący w latach 1981—1983 rady naukowej Instytutu Historii Ruchu Robotniczego WSNS-u. Wszędzie dał się poznać jako rzecznik rzetelnego badania dziejów ruchu robotniczego, gorący przeciwnik usztywniania aparatu badawczego i zbytnej drobiazgowości faktograficznej eliminującej analizę i komentarz. Twierdził, iż najwięcej szkody wyrządzają historii tego ruchu badacze z postawą, którą określił po swojemu, jędrnie i dosadnie: „bełkot patosu” i „bagnu potępienia”.

Posiedzenie zakończył osobistymi wspomnieniami prof. Bazyli Białokozowicz. Wiele z tych wspomnień mogli podzielić zebrani na sali, dla których profesor Ludwik Bazyłow to nie tylko historyk, uczony, ale także nie tracący kontaktu z otoczeniem, pełen uroku człowiek.

E. Sz.

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU DZIEJÓW EUROPY XIX I XX WIEKU
INSTYTUTU HISTORII PAN (IX 1985—VI 1986)

- 10 IX 1985 Źródła inspiracji w sztukach plastycznych Rosji w pierwszych latach po rewolucji Październikowej — ref. Aleksandra Leinwand.
- 17 IX 1985 Omówienie książki: H. Slovès, *L'État Juif de l'Union soviétique*, Paris 1982 — ref. Andrzej Paczkowski.
- 24 IX 1985 Problemy świadomości narodowej na pograniczu polsko-słowackim po I wojnie światowej — ref. Maciej Koźmiński.
- 1 X 1985 Sprawozdanie z pobytu naukowego w Berlinie Zachodnim — ref. Jerzy W. Borejsza.
- 8 X 1985 Rola mocarstw anglosaskich w powołaniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej w Polsce w 1945 r. — ref. Marek K. Kamiński.
- 15 X 1985 Przyczynek do polityki zagranicznej Czechosłowacji w latach 1918—1938 — ref. Ladislav Deák.
- 22 X 1985 Omówienie książki: *Słowiańszczyzna i dzieje powszechnie. Studia ofiarowane Profesorowi Ludwikowi Bazyłowowi w siedemdziesiątą rocznicę Jego urodzin*, Warszawa 1985 — ref. Romuald Wojna.
- 29 X 1985 Omówienie książki: *Polsko-radzieckie stosunki kulturalne 1944—1949. Dokumenty i materiały*, Warszawa 1984 — ref. Andrzej Chrzanowski.
- 5 XI 1985 Spotkanie z prof. Antonim Polonskym.
- 12 XI 1985 Sprawozdanie Andrzeja Topija z postępów nad rozprawą doktorską.
- 19 XI 1985 Sprawozdanie z konferencji w Krakowie n.t. więzi narodowych — ref. Maciej Koźmiński.
- 26 XI 1985 Dziedzictwo powstania listopadowego — ref. Andrzej Nowak.
- 3 XII 1985 Partyzantka miejska w czasie powstania styczniowego — ref. Zofia Strzyżewska.
- 10 XII 1985 Omówienie książki: T. Swietochowski, *Russian Azerbaijan, 1905—1920. The Shaping of National Identity in a Muslim Community*, Cambridge 1985 — ref. Romuald Wojna.
- 17 XII 1985 Polska penetracja polityczna na Słowacji 1927—1939 — ref. Wojciech Czajka.
- 31 XII 1985 Omówienie książki: G. Markow, *Stosunki niemiecko-bułgarskie w latach 1931—1939*, Sofia 1984 — ref. Anna Garlicka.
- 7 I 1986 Omówienie książki: *Wojna serbsko-bułgarska 1885 r.*, Sofia 1985 — ref. Elżbieta Znamierowska-Rakk.
- 14 I 1986 Sprawozdanie z pobytu naukowego w Londynie 21 IX—15 XII 1985 — ref. Aleksander Achmatowicz.
- 21 I 1986 Terror w rosyjskim ruchu rewolucyjnym — ref. Grażyna Herczyńska.
- 28 I 1986 Omówienie książki: A. Hillgruber, *Die gescheiterte Grossmacht. Eine Skizze des Deutschen Reiches 1871—1945*, Düsseldorf 1984 — ref. Piotr Łysakowski.
- 4 II 1986 Omówienie książki: R. Korab-Żebryk, *Operacja wileńska Armii Krajowej*, Warszawa 1985 — ref. Piotr Łossowski.
- 11 II 1986 Omówienie książki: L. Bazyłow, *Polacy w Petersburgu*, Wrocław 1984 — ref. Wiktoria Śliwska.
- 18 II 1986 Polityka rządu bułgarskiego Frontu Ojczyźnianego wobec Prowincji Białomorskiej jesienią 1944 r. — ref. Elżbieta Znamierowska-Rakk.
- 25 II 1986 Omówienie artykułu: Gy. Gyarmati, *Węgry a południowo-wschodnie plany federacyjne 1945—1948* — ref. Maciej Koźmiński.
- 4 III 1986 Gruzja a wielkie mocarstwa 1917—1918 — ref. Wojciech Materski.

- 11 III 1986 Omówienie książki: C. B. Lieven, *Russia and the Origins of the First World War*, London 1984 — ref. Aleksander Achmatowicz.
- 18 III 1986 Ewakuacja wojsk niemieckich z Ukrainy 1918—1919 — ref. Piotr Łosowski.
- 25 III 1986 Mocarstwa anglosaskie wobec problemu okupacji Czechosłowacji 1945 — ref. Marek K. Kamiński.
- 8 IV 1986 Wokół pojęcia „Mitteleuropę”. Sprawozdanie z konferencji w Regensburgu — ref. Jerzy W. Borejsza.
- 15 IV 1986 Omówienie książki: N. S. Staszkievicz, *Prigowor riewolucyi. Kruszenije antisowietckiego dwizenija w Bielorusii 1917—1925*, Mińsk 1985 — ref. Jerzy Turonek.
- 22 IV 1986 Początki reform i rusyfikacji w guberniach bałtyckich (1877—1884) — ref. Andrzej Topij.
- 29 IV 1986 Omówienie książki: A. Korzon, *Polsko-radzieckie stosunki kulturalne w latach 1944—1950*, Wrocław 1982 — ref. Romuald Wojna.
- 6 V 1986 Kultura nowoczesnej Europy — pytania i wątpliwości — ref. Andrzej Paczkowski.
- 13 V 1986 Omówienie książki: M. Baumgart, *Wielka Brytania a odrodzona Polska 1918—1933*, Szczecin 1985 — ref. Wiesław Balcerak.
- 20 V 1986 Omówienie książki: D. Beauvois, *Le noble, le serf et le revizor. La noblesse polonaise entre le tsarisme et les masses ukrainiennes (1831—1863)*. Paris—Montreux 1985 — ref. Wiktoria Śliwowska.
- 27 V 1986 Fragment rozprawy doktorskiej *Polska i Polacy w rosyjskiej publicystyce i historiografii lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XIX w.* — ref. Krzysztof Goc.
- 3 VI 1986 Omówienie książki: J. Karski, *The Great Powers and Poland 1919—1945. From Versailles to Yalta*, Boston 1985 — ref. Ewa Cytowska.
- 10 VI 1986 Handel zagraniczny jako jeden z elementów polityki zagranicznej ZSRR 1917—1925 — ref. Elżbieta Szczepanik.
- 17 VI 1986 Koncepcja federacji południowo-słowiańskiej po II wojnie światowej — ref. Wiesław Walkiewicz.
- 24 VI 1986 Omówienie książki: K. Neilson, *Strategy and Supply. The Anglo-Russian Alliance 1914—1917*, London 1985 — ref. Aleksander Achmatowicz.

Zestawił R. W.